

В. В. Кудіна, М. І. Соловей

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ

*Якщо ти маєш майстерності на сто
тисяч франків, купи її ще на 5 су*
Едгар Дога

КИЇВ, КНЛУ
2024

Силабус навчальної дисципліни Педагогічна майстерність. Для студентів спеціальності 014 Середня освіта / Уклад. : Кудіна В. В., Соловей М. І. Київ, КНЛУ, 2024. 35 с.

У Силабусі викладено основний зміст лекційних і семінарсько-практичних занять з дисципліни **Педагогічна майстерність**, яка складається з одного модуля, що містить сім основних тем. Подано зразки модульної контрольної роботи відповідно до вимог чинної системи організації освітнього процесу. До кожної теми пропонуються практичні завдання різного рівня складності, зокрема й для самостійного опрацювання, список рекомендованої літератури. Викладено вимоги до підсумкового контролю – заліку з нормативного курсу **Педагогічна майстерність**; критерії оцінювання набутих студентами знань, умінь, інших компетентностей згідно із програмними результатами навчання.

Для студентів денної форми здобуття освіти закладів вищої освіти.

Укладачі:

Кудіна В. В., кандидат педагогічних наук, доцент.

Соловей М. І., кандидат педагогічних наук, доцент.

Рецензенти: **Матвієнко О. В.**, професор кафедри педагогіки та методики навчання іноземних мов Київського національного лінгвістичного університету, доктор педагогічних наук, член-кореспондент НАПН України.

Спіцин Є. С., професор кафедри педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат педагогічних наук.

Черниш В. В., завідувач кафедри педагогіки та методики навчання іноземних мов Київського національного лінгвістичного університету, доктор педагогічних наук, професор.

**Видається за рішенням вченої ради
Київського національного лінгвістичного університету
(протокол № 5 від 23 вересня 2024 року).**

© В. Кудіна, М. Соловей. 2024
© КНЛУ. 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Навчально-тематичний план дисципліни Педагогічна майстерність.....	9
ЗМІСТОВІ МОДУЛІ:	
<i>Тема 1.</i> Педагогічна майстерність, її зміст та шляхи формування.....	11
<i>Тема 2.</i> Педагогічна техніка вчителя.....	14
<i>Тема 3.</i> Педагогічне спілкування в структурі професійної діяльності вчителя	16
<i>Тема 4.</i> Невербальне спілкування у взаємодії вчителя і учнів.	19
<i>Тема 5.</i> Педагогічний такт як стратегія поведінки вчителя. Педагогічні конфлікти та шляхи їх подолання	22
<i>Тема 6.</i> Елементи акторської та режисерської майстерності в педагогічній діяльності	26
<i>Тема 7.</i> Майстерність класного керівника.....	29
<i>Зразок модульної контрольної роботи .....</i>	<i>35</i>
<i>Орієнтовні питання до модульної контрольної роботи.....</i>	<i>36</i>
Система контролю з навчальної дисципліни Педагогічна майстерність для студентів денної форми здобуття освіти	72
Перелік орієнтовних питань для підсумкового контролю з навчальної дисципліни Педагогічна майстерність.....	79
Список рекомендованої літератури з дисципліни Педагогічна майстерність	84

ПЕРЕДМОВА

Дисципліна **Педагогічна майстерність** є однією з найважливіших у системі професійної підготовки майбутніх фахівців, що покликана сприяти не тільки оволодінню студентами важливими теоретичними основами педагогічної майстерності, а й розвивати в них педагогічне мислення, навчити аналізувати педагогічну дійсність, готувати їх до свідомого оволодіння професійно-педагогічними вміннями та навичками формування в учнів ключових компетентностей.

Передумовою для вивчення навчальної дисципліни **Педагогічна майстерність** є успішне опанування курсів **Філософія, Психологія, Педагогіка**, знання теоретичних основ філософії, осмислення на цій основі проблем «олюднення людини», її гуманізації; знання загальних закономірностей і механізмів функціонування психіки людини, психологічних зв'язків і залежностей у розвитку особистості; знання теоретичних основ психології особистості, її пізнавальних процесів, розумового розвитку, її особистісного формування. Знання теоретико-методологічних основ педагогічної науки, її поняттєво-категорійного апарату, сутності і особливостей процесу навчання, змісту освіти, методів, засобів, форм організації навчання, діагностики результатів навчання школярів; наукових основ процесу виховання, його сутності, закономірностей, принципів, змісту, методів, засобів і форм організації, а також основ формування педагогічної майстерності вчителя.

У свою чергу, опанування зазначених дисциплін і курсу **Педагогічна майстерність** є основою для вивчення навчальної дисципліни **Методика навчання іноземних мов** у закладах загальної середньої освіти та проходження практичної підготовки в закладах загальної середньої освіти.

Призначення навчальної дисципліни. Вивчення навчальної дисципліни **Педагогічна майстерність** має сприяти:

- опануванню студентами філософії людиноцентризму в стратегіях освітнього простору;
- створити умови для формування у студентів гуманної позиції, розуміння мети і завдань власної педагогічної діяльності на засадах педагогіки партнерства
- розвивати в майбутніх учителів уявлення про педагогічну діяльність як рефлексивне керування діяльністю школяра;
- допомогти студентам опанувати механізми використання особистісного потенціалу для розв'язання педагогічних завдань навчання і виховання, оволодіти елементами педагогічної техніки;
- розкрити засоби і напрями цілеспрямованого професійного вдосконалення, особливості формування успішної особистості вчителя.

Студенти мають:

- навчитися організовувати власну професійну діяльність на сучасних педагогічних засадах;
- здобувати необхідні знання із педагогічної майстерності;
- застосовувати набуті знання при розв'язанні професійних завдань;
- проєктувати цілі власної професійної діяльності, розробляти програми їх досягнення;
- розробляти і здійснювати програму самовдосконалення, самоосвіти.

У процесі засвоєння дисципліни формуються інтегральна, загальні та фахові компетентності.

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері професійної діяльності та навчання, що передбачає використання сучасних освітніх концепцій, інноваційних методів і технологій навчання іноземних мов та зарубіжної літератури

Мета і завдання вивчення дисципліни Педагогічна майстерність – сформувані у студентів як загальні, так і фахові компетентності, зокрема:

Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 2. Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлювати цінності громадянського вільного демократичного суспільства та необхідність його сталого розвитку (громадянська компетентність).

ЗК 3. Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціальна компетентність).

ЗК 4. Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві, здійснюючи політкоректну та етичну комунікацію з представниками різних соціальних груп і національних культур; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження (культурна компетентність).

ЗК 5. Здатність до прийняття обґрунтованих ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, здатність працювати автономно та в команді, мотивувати людей до досягнення спільної мети (лідерська компетентність).

ЗК 6. Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативність і підприємливість (підприємницька компетентність).

ЗК 7. Здатність до абстрактного мислення, пошуку, опрацювання, аналізу та синтезу інформації з різних джерел та проведення досліджень на належному рівні, дотримуючись принципів академічної доброчесності (дослідницька компетентність).

Фахові компетентності:

А. Предметно-методична

ФК 5. Здатність формувати та розвивати в учнів ключові компетентності та вміння, спільні для всіх компетентностей та здійснювати інтегроване навчання; розвивати в них критичне мислення та формувати ціннісні ставлення.

ФК 6. Здатність добирати й використовувати сучасні та ефективні методики, методи, технології та засоби навчання, виховання й розвитку учнів.

ФК 7. Здатність здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу.

А. Інформаційно-цифрова компетентність

ФК 8. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності.

ФК 9. Здатність ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні освітні ресурси й застосовувати цифрові технології в освітньому процесі.

Б. Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу

Б. 1. Психологічна компетентність

ФК 10. Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові та інші індивідуальні особливості учнів та використовувати стратегії роботи, які сприяють розвитку позитивної самооцінки та я-ідентичності учнів; формувати спільноту учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною.

ФК 11. Здатність формувати мотивацію учнів та організовувати їхню пізнавальну діяльність.

Б. 2. Емоційно-етична компетентність

ФК 12. Здатність усвідомлювати власний емоційний стан і керувати ним; конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, усвідомлювати й поцінювати взаємозалежність людей у глобальному світі.

Б. 3. Компетентність педагогічного партнерства

ФК 13. Здатність до суб'єкт-суб'єктної (рівноправної та особистісно зорієнтованої) взаємодії з учнями в освітньому процесі.

ФК 14. Здатність залучати батьків до освітнього процесу на засадах партнерства; працювати в команді із залученими фахівцями, асистентами вчителя для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами.

В. Участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища

В. 1. Інклюзивна компетентність

ФК 15. Здатність забезпечувати умови для функціонування інклюзивного освітнього середовища, створювати в ньому сприятливу атмосферу для кожного учня залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також надавати педагогічну підтримку особам з особливими освітніми потребами.

В.3. Проєктувальна компетентність

ФК 18. Здатність проєктувати осередки навчання, виховання і розвитку учнів.

Г. Управління освітнім процесом

Г.2. Організаційна компетентність

ФК 20. Здатність організувати освітній процес з української / першої іноземної, другої західноєвропейської мови та зарубіжної літератури, здійснювати виховання і розвиток учнів, використовувати різні види й форми їхньої навчальної та пізнавальної діяльності.

ФК 25. Здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності й визначати індивідуальні професійні потреби.

Зміст навчальної дисципліни **Педагогічна майстерність** спрямований на досягнення таких **Програмних результатів навчання:**

•**ПРН 9.** Здатність робити власні висновки і використовувати їх для формування знань і обґрунтувань під час спілкування державною та іноземною мовами усно й письмово з фахівцями у галузі педагогіки, методики навчання іноземних мов та зарубіжної літератури, а також з нефахівцями у цих галузях, усвідомлюючи специфіку національного менталітету комунікативного партнера та інші позамовні чинники, враховуючи їх у процесі реалізації міжкультурної взаємодії.

•**ПРН 10.** Здатність розв'язувати складні професійні завдання у нових, нестандартних, непередбачуваних умовах і ситуаціях та відповідати за ухвалені рішення.

•**ПРН 11.** Здатність прогнозувати та визначати цілі й результати освітнього процесу з формування іншомовної комунікативної компетентності учнів на різних етапах навчання, добирати та моделювати його зміст на засадах компетентнісного підходу та аналізувати результати навчання учнів.

•**ПРН 15.** Здатність планувати освітній процес, розробляти конспекти уроків і виховних заходів різних типів, зокрема й для проведення в дистанційному режимі, залежно від поставленої мети, вікових та індивідуальних особливостей учнів, специфіки діяльності закладу освіти.

•**ПРН 16.** Здатність використовувати цифрові пристрої, їхнє базове програмне забезпечення; працювати з операційними системами, онлайн-сервісами, застосунками, файлами, мережею «Інтернет»; послуговуватися відкритими електронними (цифровими) освітніми ресурсами педагогічного спрямування для професійного розвитку та обміну педагогічним досвідом, створювати та наповнювати власне е-портфоліо.

•**ПРН 17.** Здатність забезпечувати функціонування інклюзивного освітнього середовища для кожного учня, використовуючи технології індивідуального та диференційованого навчання з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей, інтересів, особистісного та фізичного розвитку школярів; здатність до підтримки осіб з особливими освітніми потребами.

•**ПРН 19.** Здатність добирати та застосовувати відповідні форми, методи та засоби навчання і виховання, створювати умови для розвитку пізнавальної діяльності учнів, визначати ефективні шляхи їхньої мотивації до саморозвитку

та спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

•**ПРН 20.** Здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з іншими вчителями й фахівцями (асистентами вчителя й фахівцями психолого-педагогічного супроводу) на засадах партнерства; до участі в методичних об'єднаннях вчителів іноземних мов та/або зарубіжної літератури. Здатність залучати батьків до освітнього процесу, до ухвалення рішень стосовно навчання, виховання й розвитку учнів, із використанням різних форм, засобів і стратегій комунікації.

•**ПРН 21.** Здатність застосовувати в педагогічній діяльності наукові методи пізнання, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати та інтерпретувати результати, створювати моделі та визначати їхню дієвість.

•**ПРН 26.** Здатність до автономного навчання, проектування та втілення ефективної стратегії професійного самонавчання, саморозвитку та самовдосконалення з урахуванням індивідуальних фахових потреб із визначенням умов та ресурсів професійного розвитку впродовж життя.

•**ПРН 27.** Здатність критично оцінювати власну професійну та дослідницьку діяльність, здійснювати моніторинг та оцінювати рівень сформованості власної професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності й систематично підвищувати свою професійну кваліфікацію впродовж життя.

Характеристика та зміст навчальної дисципліни. Зміст дисципліни **Педагогічна майстерність** розкривається в одному організаційному модулі, який викладається на 3 курсах у 1 семестрі відповідно.

Важливе місце в дисципліні **Педагогічна майстерність** відводиться умовам, наближеним до професійної діяльності (розв'язання педагогічних задач, мікрОВикладання, моделювання педагогічних ситуацій). Це дає змогу аналізувати й оцінювати вихідні настанови, потреби, орієнтації майбутніх учителів, що впливає на вибір ними стратегій поведінки в ситуаціях педагогічної взаємодії.

У пропонованому Силабусі відповідно до вимог чинної системи організації освітнього процесу подається тематичний план дисципліни **Педагогічна майстерність**, а також основний зміст лекційних і семінарсько-практичних занять. Останні містять питання та завдання теоретичного і практичного характеру, зокрема для обов'язкового самостійного опрацювання в письмовій формі. Такі завдання мають позначку **З**. Наводяться списки рекомендованої основної та додаткової літератури, зразки модульної контрольної роботи, орієнтовні питання до модульної контрольної роботи, вимоги до підсумкового контролю – заліку, критерії оцінювання знань, умінь та інших компетентностей студентів.

Навчальний посібник розрахований на студентів, які вивчають навчальну дисципліну **Педагогічна майстерність**, та науково-педагогічних працівників, які її викладають, а також інших зацікавлених осіб.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ

№ з/п	Назва теми	Загальна кількість годин	З них:			
			лекції (год.)	семін.-практ. заняття (год.)	МКР (год.)	сам. робота студ. (год.)
Організаційний модуль 1. Змістові модулі:						
1.	Педагогічна майстерність учителя як система	10	2	2		6
2.	Педагогічна техніка вчителя	10	2	2		6
3.	Педагогічне спілкування в структурі професійної діяльності вчителя	12	2	2		8
4.	Невербальне спілкування у взаємодії вчителя і учнів	12	2	2		8
5.	Педагогічний такт як стратегія поведінки вчителя. Педагогічні конфлікти та шляхи їх подолання	12	2	2		8
6.	Педагогічний артистизм. Елементи акторської та режисерської майстерності в педагогічній діяльності	12	2	2		8
7.	Майстерність класного керівника	12	2	2		8
8.	Модульна контрольна робота	10		2		8
	Усього з дисципліни	90	14	16		60

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОДУЛЬ 1. ЗМІСТОВІ МОДУЛІ

Тема 1. ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ЯК СИСТЕМА

Лекція

Суспільна значущість професії вчителя. Сутність професійно-педагогічної діяльності вчителя, її зміст і структура. Специфіка мети, об'єкта, суб'єкта, засобів і результату педагогічної діяльності.

Педагогічна діяльність як керована вчителем система взаємодії з учнями. Поняття «мета-діяльність». Характеристика рефлексивного керівництва діяльністю учнів. Організація процесу навчання як розв'язання навчально-пізнавальних проблем на основі творчої взаємодії з учнями.

Поняття про педагогічну майстерність, її значення для становлення вчителя-професіонала. **Структура педагогічної майстерності:** гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка. Зміст, взаємозв'язок і взаємозумовленість складників педагогічної майстерності.

Критерії педагогічної майстерності: доцільність, продуктивність, оптимальність, творча активність.

Джерела та шляхи оволодіння педагогічною майстерністю. Самовиховання вчителя, його роль у розвитку педагогічної майстерності. Етапи професійного самовиховання, способи самовиховання. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Семінарсько-практичне заняття № 1

Тема 1. Педагогічна майстерність учителя як система

Опорні поняття: мета-діяльність учителя, гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка, внутрішня техніка, зовнішня техніка.

1. Специфіка професійної діяльності вчителя.

Практичні завдання:

- Охарактеризуйте особливості суб'єкта і об'єкта педагогічної діяльності.
- Проаналізуйте підходи різних фахівців (педагогів, психологів та ін.), а також Концепції Нова українська школа щодо професійних вимог до сучасного вчителя.
- Проаналізуйте підходи авторів різних підручників, навчальних посібників з педагогіки до визначення педагогічної майстерності. Що є спільним у цих визначеннях?

📌 Поміркуйте над питаннями:

1. Які умови є визначальними у формуванні авторитету вчителя? Що означає проголошений педагогами-гуманістами принцип «активного

терпіння»?

2. Сформулюйте педагогічні правила, що свідчать про особистісно-орієнтовану позицію автора.

2. Сутність педагогічної майстерності, характеристика її основних складників.

Практичні завдання:

- Прочитайте статті А. С. Макаренка «Деякі висновки з мого педагогічного досвіду» та «Про мій досвід» у посібнику Зязюн, І. А. (ред.), Базилевич, Н. Г. & Дмитренко, Т. П. (2006). Педагогічна майстерність: Хрестоматія. Вища школа. С. 27 – 30.

Поміркуйте над питаннями:

- Як визначав педагогічну майстерність А. С. Макаренко?
- Яке місце в педагогічній майстерності А. С. Макаренко відводив педагогічному таланту? Чому?
- Які педагогічні здібності вчителя мови та літератури Ви вважаєте найбільш важливими, бажаними? Чому?
- Як Ви вважаєте, чи можуть особистісні та професійні риси педагога суперечити одні одним? Наведіть приклади.

3. Основні шляхи формування педагогічної майстерності.

Практичне завдання:

Моделювання педагогічної ситуації. Підготуйтеся до публічного виступу (до 5 хвилин) на тему (за Вашим вибором):

1. Я і моя професія.
2. Мій ідеал учителя-філолога.
3. Учитель, якого чекають у Новій українській школі.
4. Іноземну мову треба знати, тому що...

Мета Вашого виступу – формування первинних умінь переконувати аудиторію, організувати контакт з аудиторією, здійснювати самоаналіз результатів своєї діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Закон України «Про освіту». (2017). (стаття 1). www.golos.com.ua/article/294010
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
3. Конституція України (1997). (статті 23, 52, 53). Преса України.
4. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. (2016). mon.gov.ua/новини%202016/12/05/Konceptziya.pdf

Додаткова:

1. Гук, К. О. (2019). Професійне вдосконалення педагога в контексті концепції «Нова українська школа». <https://naurok.com.ua/stattya-profesiyne->

vdoskonalennya-pedagoga-u-konteksti-konceptsi-novo-uk

2. Зязюн, І. А., Крамущенко, Л. В., & Кривонос, І. Ф. (2008). Педагогічна майстерність : підручник. Вид. 3, доповн. і переробл. СПД А. М. Богданова.
3. Зязюн, І. А. (ред.), Базилевич, Н. Г., & Дмитренко, Т. П. (2006). Педагогічна майстерність: хрестоматія. Вища школа.
4. Мачинська, Н., Федорович, А. & Яремчук, Н. (2020). Основи педагогічної майстерності: навч.-метод. посіб. ЛНУ імені Івана Франка.
5. Пихтіна, Н. П. (2019). Основи педагогічної техніки: навч. посіб. Центр учбової літератури.
6. Соловей, М. І., Кудіна, В. В., & Спіцин, Є. С. (2013). Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя в кредитно-модульній системі організації навчання: навч. посіб. Вид. 3, доповн. Ленвіт.

Інформаційні ресурси:

1. *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України.* <http://www.library.edu-ua.net/id/485/>–
2. *Електронна бібліотека праць класиків педагогіки.* http://www.klex.ru/books/age_psychology/diary.rar–
3. *Електронний навчально-методичний посібник з історії педагогіки.* http://www.rsu.edu.ru/files/e-learning/Shetinina_History
4. *Зайченко, І. В. (2010). Історія зарубіжної педагогіки. Навчальний посібник. Видавничий Дім «Слово».* http://megalib.com.ua/book/9_Istoriya_Hedagogiki_Kniga_1_Istoriya_zarybijnoi_pedagogiki.html
5. *Бібік, Н. М. (заг. ред.) (20217). Нова українська школа: порадник для вчителя. ТОВ «Вид-во дім «Плеяди».* <http://nus.org.ua/nr-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>
6. *Нова українська школа – Home|Facebook.* <https://www.facebook.com/nus.org.ua/>
7. *Педагогічний словник.* <http://enc-dic.com/pedagogics>

Тема 2. ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНІКА ВЧИТЕЛЯ

Лекція

Поняття педагогічної техніки та її основні компоненти. Місце педагогічної техніки в діяльності вчителя. Значення педагогічної техніки у формуванні професіоналізму вчителя.

Внутрішня техніка вчителя як система прийомів управління психічним самопочуттям. Засоби психологічного налаштування: виховання доброзичливості й оптимізму, контроль за власною поведінкою, розрядка в діяльності, самонавіювання. В. О. Сухомлинський про роль психологічної саморегуляції в роботі вчителя.

Зовнішня техніка вчителя. Характеристика зовнішньої техніки вчителя: зовнішній вигляд, артефакти, міміка, пантоміміка, жести, постава,

поза, хода, організація простору тощо. Педагогічна роль зовнішнього вигляду вчителя. Структура невербальних засобів комунікації.

Труднощі в оволодінні педагогічною технікою та способи їх подолання.

Семінарсько-практичне заняття № 2 **Тема 2. Педагогічна техніка вчителя**

Опорні поняття: педагогічна техніка, внутрішня техніка вчителя, зовнішня техніка вчителя, робоче самопочуття, саморегуляція, релаксація, психосоматичні реакції, шляхи оволодіння педагогічною технікою

- 1. Поняття педагогічної техніки, її основні складники.**
- 2. Внутрішня техніка вчителя, її характеристика. Способи формування внутрішньої техніки.**

Практичні завдання:

▪ **Поміркуйте над такими питаннями:**

- Чому вчителеві важливо усвідомлювати, що джерелом позитивних емоцій є саме він?
- Який зміст вкладається у поняття «робоче самопочуття педагога»?
- Що дають учителеві дії у запропонованих обставинах «якби»?
- Чому педагог має уміти володіти собою?
- Назвіть найефективніші, на Вашу думку, способи саморегуляції поведінки вчителя.

▪ **Знайдіть цікавий початок онлайн-уроку, запропонований учителем, або змодельуйте в аудиторії власний початок розповіді, спрямований на психологічне налаштування учнів на уроці (навчальний предмет і тема – за вибором студента).**

Виконанню цього завдання допоможе перелік запитань, відповідаючи на які Ви можете скласти варіант власної програми психологічного налаштування до педагогічної діяльності:

- **Мета** діяльності вчителя і його надзавдання. Чи зумів він / вона передати ціль слухачам, досягти запланованого результату?
- **Ставлення** до слухачів. Якими прийомами педагог активізує аудиторію, досягаючи суб'єкт – суб'єктних відносин?
- **Які засоби педагогічної техніки** використані для впливу на аудиторію?
- **Елементи режисури** розповіді: доцільність побудови, просторове та звукове розв'язання.

- 3. Зовнішня техніка вчителя.**

Практичні завдання:

▪ Поміркуйте над такими питаннями:

- Чи повинні педагоги, як актори, приділяти увагу розвитку пластики свого тіла?
- Запропонуйте невербальні засоби комунікації, які б зупинили неконструктивну поведінку учнів молодшої, старшої школи в ситуації, коли учень відволікається, розмовляє під час уроку. Обґрунтуйте свої пропозиції.

📖 ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. (2016). mon.gov.ua/новини%202016/12/05/Konceptziya.pdf

Додаткова:

2. Гук, К. О. (2029). Професійне вдосконалення педагога в контексті концепції «Нова українська школа». <https://naurok.com/ua/stattya-profesiynne-vdoskonalennya-pedagoga-u-konteksti-konceptsii-novo-uk>
3. Мачинська, Н., Федорович, А. & Яремчук, Н. (2020). Основи педагогічної майстерності: навч.-метод. посіб. ЛНУ імені Івана Франка.
4. Зязюн, І. А., Крамущенко, Л. В., & Кривонос, І. Ф. (2008). Педагогічна майстерність : підручник. Вид. 3, доповн. і переробл. СПД А. М. Богданова.
5. Зязюн, І. А. (ред.), Базилевич, Н. Г., & Дмитренко, Т. П. (2006). Педагогічна майстерність: хрестоматія. Вища школа.
6. Пихтіна, Н. П. (2019). Основи педагогічної техніки: навч. посіб. Центр учбової літератури.
7. Соловей, М. І., Кудіна, В. В., & Спіцин, Є. С. (2013). Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя в кредитно-модульній системі організації навчання: навч. посіб. Вид. 3, доповн. Ленвіт.

Тема 3. ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Лекція

Сутність педагогічного спілкування як виду професійної діяльності вчителя, його функції та види. Суб'єкт-суб'єктний характер педагогічних стосунків і специфіка позицій у них учителя й учнів. Вимоги до організації процесу педагогічного спілкування.

Поліфункціональність педагогічного спілкування. **Характер педагогічного спілкування:** функціонально-рольове й особистісно-орієнтоване, їх взаємозв'язок у педагогічній взаємодії. Риси особистісно-орієнтованого вчителя. Рольові позиції педагога в контексті спілкування: позиція Дорослого, позиція Батька, позиція Дитини, позиція Неучасті, їх вплив на поведінку співрозмовника. Прибудови у спілкуванні. Бар'єри спілкування (фізичний, психологічний, соціальний,

гностичний, естетичний та інші).

Вербальне та невербальне спілкування. Структура педагогічного спілкування: моделювання, початковий етап, управління спілкуванням, аналіз і моделювання нової системи взаємодії.

Основні стилі спілкування як вияв характерних особливостей педагогічної взаємодії. Вплив стилю спілкування на характер педагогічної взаємодії. Моделі спілкування педагога.

Педагогічна етика та її відображення у спілкуванні.

Семінарсько-практичне заняття № 3

Тема 3. Педагогічне спілкування в структурі професійної діяльності вчителя

Опорні поняття: педагогічне спілкування, види педагогічного спілкування, функції спілкування, діалогічне педагогічне спілкування, суб'єкт–суб'єктний характер спілкування, комунікативність.

1. Сутність педагогічного спілкування як виду професійної діяльності вчителя, його особливості, функції та види.

Практичне завдання:

▪ **Поміркуйте над такими питаннями:**

- *Що Ви розумієте під поняттям «оптимальне педагогічне спілкування»? Врахуйте його точність, глибину, багатогранність, оригінальність. У чому Ви бачаєте відмінність педагогічного спілкування від побутового?*
- *Яка різниця між поняттями **товариськість** учителя, **комунікативність** і **комунікабельність**? Чи завжди товариськість учителя відіграє позитивну роль у педагогічному спілкуванні?*

2. Особистісно-діалогічний стиль мислення і поведінки вчителя як основа професійного спілкування з учнями. Риси особистісно-орієнтованого вчителя. Критерії діалогічного педагогічного спілкування.

Практичне завдання:

▪ *Покажіть різницю між функціонально-рольовими та особистісно-орієнтованими відносинами. Яка специфіка їх виховного впливу на учнів? Проілюструйте виявлену психолого-педагогічну закономірність прикладами з Ваших власних спостережень за відносинами вчителя та учнів.*

3. Основні стилі та моделі спілкування.

Практичне завдання:

✎ **Поміркуйте над таким питанням:**

Молода класна керівниця 11 класу, знайомлячись з учнями, запропонувала їм анкету, в якій треба було сформулювати правила для

педагогів. З відповідей школярів вона дізналася, що старшокласники хотіли б, аби наставники керувалися такими правилами:

- *Поважайте в учневі людину.*
- *Думка дорослого не нав'язується, а висловлюється.*
- *Забороняються такі форми впливу: «Дай щоденник», «Ну, ти в мене ще потанцюєш!».*
- *Не планувати заходи без нас!*

Визначте, до якого стилю керівництва прагнуть учні. Обґрунтуйте свої висновки аналізом таких його параметрів: мета, техніка організації і способи взаємодії, результат дії цього стилю.

Найменування стилю спілкування	Його мета	Техніка організації і способи взаємодії	Результати дій вчителя

▪ Прочитайте уривки з книжки **Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении: Книга для учителя / Педагогічна майстерність: Хрестоматія: Навч. посіб. / Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. П. Дмитренко та ін. / за ред. І. А. Зязюна. Київ: Вища школа, 2006. С. 175 – 181.**

Знайдіть відповіді на питання:

- *Що є сутністю і змістом педагогічного спілкування в процесі навчання?*
- *Проаналізуйте стилі педагогічного спілкування з погляду особливостей взаємодії учителя й учнів та бажаних і небажаних результатів.*

4. Схарактеризуйте бар'єри, що виникають у педагогічному спілкуванні.

Практичне завдання

▪ *Поміркуйте та опишіть приклади оптимальних шляхів подолання фізичного, смислового (гностичного), психологічного та естетичного бар'єрів у спілкуванні.*

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. *Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. (2016). mon.gov.ua/новини%202016/12/05/Konceptziya.pdf*
2. *Сухомлинський, В. О. (1997). Слово про слово. Вибр. тв. у 5 т. Т.5. С. 160 –*

167. Радянська школа.

Додаткова:

3. *Абрамян, В. Ц. (1996). Театральна педагогіка. Лібра. С. 137 – 148.*
4. *Мачинська, Н., Федорович, А. & Яремчук, Н. (2020). Основи педагогічної майстерності: навч.-метод. посіб. ЛНУ імені Івана Франка.*
5. *Зязюн, І. А., Крамущенко, Л. В., & Кривонос, І. Ф. (2008). Педагогічна майстерність : підручник. Вид. 3, доповн. і переробл. СПД А. М. Богданова.*
6. *Зязюн, І. А. (ред.), Базилевич, Н. Г., & Дмитренко, Т. П. (2006). Педагогічна майстерність: хрестоматія. Вища школа.*
7. *Саприкіна, Т. Г. (2019). Психологічні основи педагогічного спілкування. Соціально-педагогічні основи розвитку особистості в сучасних умовах комунікації: досвід, проблеми, перспективи. Зб. Матеріалів III Всеукраїнської конф., 10 – 11 жовтня 2019 р. <http://29ujmo6.257.cz^bitstream>*
8. *Соловей, М. І., Кудіна, В. В., & Спіцин, Є. С. (2013). Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя в кредитно-модульній системі організації навчання: навч. посіб. Вид. 3, доповн. Ленвіт.*
9. *Телєтова, С. Г. (2020). Педагогічне спілкування як категорія педагогічної діяльності. Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: зимові диспути: тези доп. I Міжнародної наук.-практ. інтернет- конф., 6 – 7 лютого. С. 299 – 304.*
10. *Чумакова, О. А. (2019). Порівняльна характеристика стилів педагогічного спілкування. Педагогічна майстерність викладача вищої школи: Зб. статей викладачів – слухачів курсів підвищення кваліфікації. С. 157 – 165.*

Тема 4. ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ ЯК СТРАТЕГІЯ ПОВЕДІНКИ ВЧИТЕЛЯ. ПЕДАГОГІЧНІ КОНФЛІКТИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Лекція

Педагогічний такт як міра педагогічно доцільної взаємодії вчителя та учнів. Функції й принципи педагогічного такту. Умови опанування педагогічним тактом.

Культура спілкування й етикет.

Основні правила педагогічного спілкування.

Педагогічний конфлікт. Характеристика його типів. Найпоширеніші причини виникнення педагогічних конфліктів. Динаміка конфлікту, технології його розв'язання. Стилї поведінки в конфліктній ситуації. Раціональна комунікація в конфлікті. Способи забезпечення етичного захисту вчителя й учнів у конфлікті.

Семінарсько-практичне заняття № 4

Тема 4. Педагогічний такт як стратегія поведінки вчителя.

Педагогічні конфлікти та шляхи їх подолання

Опорні поняття: такт, педагогічний такт, етикет, конфлікт, види педагогічних конфліктів, моделі поведінки в конфліктній ситуації (конкуренція, уникнення, пристосування, співробітництво, компроміс), етичний захист.

1. Педагогічний такт: сутність і компоненти (психологічний, морально-етичний, естетичний, технологічний).

Практичне завдання:

▪ *Поміркуйте над такими питаннями:*

1. *Як Ви вважаєте, чи можливе здійснення освітнього процесу без конфліктів між вихователями і вихованцями, учителями та учнями? Чи потрібна безконфліктність? Обґрунтуйте.*

2. *Що є найважливішою передумовою неприпустимості загострення конфліктних ситуацій?*

2. Педагогічний конфлікт: види, причини виникнення.

3. Структура, динаміка, основні етапи конфлікту.

4. Поведінка вчителя в конфліктній ситуації. Стили, прийоми розв'язання конфліктних ситуацій.

Практичні завдання*:

▪ *Моделювання педагогічної ситуації:* Продемонструйте фрагмент індивідуальної бесіди з учнем, колегою, батьками учнів у двох можливих варіантах:

- *а) нетактовний варіант розв'язання конфлікту;*
- *б) варіант розв'язання конфлікту на принципах тактової поведінки вчителя.*

▪ *Якому стилю Ви віддаєте перевагу: відхиленню від можливого зіткнення з іншою людиною, вступу в конфлікт, доведенню його до переможного кінця? На що Ви будете орієнтуватися в майбутній педагогічній діяльності?*

▪ *Сформулюйте правила педагогічного спілкування, які допомагають уникати конфліктів у взаємодії «учитель – учень».*

▪ *Наведіть приклади використання учителем прийому етичного захисту у конфліктному спілкуванні з учнями.*

▪ *Охарактеризуйте 5 типів зниження напруження в конфліктній ситуації в момент взаємодії сторін (Зязюн, І. А. (Ред.). (2004). Педагогічна майстерність. Вища школа. С. 318 –322).*

📖 ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. *Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи* (2016). mon.gov.ua/новини%202016/12/05/Концепзія.pdf
2. *Зязюн, І. А., Крамущенко, Л. В., & Кривонос, І. Ф. (2008). Педагогічна майстерність : підручник. Вид. 3, доповн. і переробл. СПД А. М. Богданова.*
3. *Зязюн, І. А. (ред.), Базилевич, Н. Г., & Дмитренко, Т. П. (2006). Педагогічна майстерність: хрестоматія. Вища школа.*
4. *Саприкіна, Т. Г. (2019). Психологічні основи педагогічного спілкування. Соціально-педагогічні основи розвитку особистості в сучасних умовах комунікації: досвід, проблеми, перспективи. Зб. Матеріалів III Всеукраїнської конф., 10 – 11 жовтня 2019 р. <http://29yjmo6.257.cz^bitstream>*
5. *Синиця, І. (1984). Педагогічний такт і майстерність учителя. Радянська школа. С. 13 – 58.*
6. *Соловей, М. І., Кудіна, В. В., & Спіцин, Є. С. (2013). Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя в кредитно-модульній системі організації навчання: навч. посіб. Вид. 3, доповн. Ленвіт.*

Додаткова:

7. *Ішмуратова, А. Т. (1996). Конфлікт і згода. Наукова думка. С. 6 – 11, 19 – 20, 84 – 144.*
8. *Мачинська, Н., Федорович, А. & Яремчук, Н. (2020). Основи педагогічної майстерності: навч.-метод. посіб. ЛНУ імені Івана Франка.*

Тема 5. НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ СПІЛКУВАННЯ У ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛІВ І УЧНІВ

Лекція

Поняття невербальних засобів спілкування. Суть, завдання, функції невербальних засобів спілкування. Класифікація невербальних засобів спілкування (мова тіла, міжособистісний простір, часові характеристики спілкування).

Статичні засоби невербального спілкування: фізіогноміка, артефакти, запахи. Їх роль у взаємодії вчителя з учнями, колегами, батьками.

Динамічна експресія: такесика, просодика, екстралінгвістика, кінесика.

Міжособистісний простір (проксемика). Дистанція, її види, характеристики, значення в організації спілкування.

Часові характеристики спілкування: час спілкування, запізнення, затримки дій.

Семінарсько-практичне заняття № 5

Тема 5. Невербальні засоби спілкування у взаємодії вчителів і учнів

Опорні поняття: вербальні засоби спілкування, невербальні засоби спілкування, класифікація невербальних засобів спілкування, статичні засоби спілкування, динамічні засоби спілкування, кінетичні засоби спілкування, просодичні та екстралінгвістичні засоби спілкування, такесичні засоби спілкування, проксемічні засоби спілкування..

1. Сутність, завдання та функції невербальних засобів спілкування.
2. Статичні засоби невербального спілкування. Їх роль у взаємодії вчителя з учнями, колегами, батьками.

✎ Практичні завдання*:

- Поміркуйте, у чому полягає специфіка сприймання особистості вчителя учнями.
- Визначте вимоги до зовнішнього вигляду вчителя молодшої або старшої школи.

3. Кінетичні засоби невербального спілкування.

✎ Практичні завдання*:

- Сформулюйте правила жестикулювання для вчителя.
- Визначте роль погляду як засобу невербального спілкування у практичній діяльності вчителя. Врахуйте вікові особливості школярів.

4. Просодичні, такесичні та проксемічні засоби невербального спілкування учителя.

✎ Практичне завдання*:

- Сформулюйте правила поваги до особистої зони учня молодшого шкільного віку або старшого (за вибором студента).

! Виконайте будь-яке одне письмове завдання за Вашим вибором.

📖 ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Ковалинська, І. В. (2014). Невербальна комунікація. Освіта України.
2. Зязюн, І. А., Крамущенко, Л. В., & Кривонос, І. Ф. (2008). Педагогічна майстерність : підручник. Вид. 3, доповн. і переробл. СПД А. М. Богданова.
3. Зязюн, І. А. (ред.), Базилевич, Н. Г., & Дмитренко, Т. П. (2006). Педагогічна майстерність: хрестоматія. Вища школа.

Додаткова:

4. Мачинська, Н., Федорович, А. & Яремчук, Н. (2020). Основи педагогічної майстерності: навч.-метод. посіб. ЛНУ імені Івана Франка.
5. Соловей, М. І., Кудіна, В. В., & Спіцин, Є. С. (2013). Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя в кредитно-модульній системі організації навчання: навч. посіб. Вид. 3, доповн. Ленвіт.

Тема 6. ПЕДАГОГІЧНИЙ АРТИСТИЗМ. ЕЛЕМЕНТИ АКТОРСЬКОЇ ТА РЕЖИСЕРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Лекція

Поняття педагогічного артистизму. Спільне та відмінне в театральному й педагогічному мистецтві. Акторсько-режисерська й педагогічна діяльність. Функції педагогічного артистизму.

Акторсько-режисерські системи в діяльності педагога, їх характеристики, принципи та складники.

Мовна підготовка майбутнього вчителя як синтез елементів театральної педагогіки.

Артистизм у структурі особистості педагога. Умови та шляхи розвитку педагогічного артистизму.

Формування виконавського вміння в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя.

Педагогічна діяльність як реалізація індивідуальних творчих здібностей вчителя. Умови розвитку педагогічного артистизму: зовнішні умови, внутрішні умови.

Семінарсько-практичне заняття № 6

Тема 6. Педагогічний артистизм. Елементи акторської та режисерської майстерності в педагогічній діяльності

Опорні поняття: сценічна дія, педагогічна дія, педагогічний артистизм, функції педагогічного артистизму, естетичне почуття, надзавдання уроку, надзавдання виховного заходу.

1. Спільне і відмінне в театральному та педагогічному мистецтві.

Практичні завдання:

- *Поміркуйте над такими питаннями:*
  - *Чи немає суперечності у висловлюванні А. С. Макаренка: «Педагог не може не грати. Не можна допустити, щоб наші нерви були педагогічним інструментом... та не можна просто сценічно грати, зовнішньо. Це не мертва гра, техніка, а справжнє відображення тих процесів, що відбуваються в нашій душі».*
- *Як Ви ставитеся до твердження, що процес викладання – це театр одного актора?*
- *Охарактеризуйте точки дотику педагогічного мистецтва з театральним.*
- *Театральні діячі часто зазначають, що талант – це щаслива комбінація багатьох творчих здібностей людини у поєднанні з творчою волею. Чи*

поширюється це визначення на педагогічний талант? Доведіть свою позицію.

2. Внутрішня та зовнішня структури педагогічного артистизму. Шляхи його формування.

3. Складники творчого самопочуття актора і вчителя.

Практичні завдання:

▪ *Визначте найсуттєвіші зовнішні та внутрішні умови розвитку педагогічного артистизму. Які чинники, на Вашу думку, перешкоджають успішному становленню педагогічного артистизму.*

✎ *Змодельуйте цікавий початок уроку або виховного заходу (навчальний предмет, форма організації виховного заходу, тема, клас – за Вашим бажанням).*

▪ *Сьогодні вчителі-практики не мають однозначної відповіді з приводу питання, чи підводиться учневі під час відповіді на уроці, чи, можливо, відповідати з місця. Якої думки дотримується пересічний учитель з Вашого власного шкільного досвіду?*

Визначте своє ставлення до такої проблеми. Скористайтеся думками відомих людей.

«Думаєш усією повнотою свого «Я»» (С. Ейзенштейн).

«Хто сказав, що думають тільки мозком? – Усім тілом думаєш!» (Е. Золя).

«Вставати чи не вставати учневі, коли він відповідає? І так, і так – запевняв я. А зараз однозначно наполягаю: вставати! І повертатися до класу... Докорінно змінюється функція відповіді, коли вона дійсно для всіх. У цій позиції учень не «відповідає», а впливає словом, веде за собою... Дар мовлення – уміння говорити не тільки язиком, а усією суттю свого духовного Я (В. Шаталов).

📖 ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. *Абрамян, В. Ц.* Театральна педагогіка (1996). Лібра. С. 47 – 82; 148 – 162, 207 – 209.
2. *Макаренко, А. С.* Деякі висновки з мого педагогічного досвіду (1954). *Твори. В 7 т.* Рад. школа. Т. 5 С. 209 – 284.
3. *Зязюн, І. А. (Ред.), Крамущенко, Л. В. & Кривонос, І. Ф.* Педагогічна майстерність (2008): підруч. Вид. 3-є, доповн. і переробл. СПД А. М. Богданова.
4. *Зязюн, І. А. (Ред.), Базилевич, Н. Г., & Дмитренко, Т. П. (2006).* Педагогічна майстерність: Хрестоматія. Вища школа.

Додаткова:

5. *Мачинська, Н., Федорович, А. & Яремчук, Н. (2020).* Основи педагогічної майстерності: навч.-метод. посіб. ЛНУ імені Івана Франка.

Тема 7. МАЙСТЕРНІСТЬ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Сутність майстерності вихователя. Основні уміння класного керівника (гностичні, дослідницькі, проєктувальні, комунікативні, організаторські, прикладні).

Структура майстерності вихователя. Технологічна, соціально-психологічна, та етична підсистеми.

Планування системи виховної роботи в класі. Результати процесу виховання. Діагностика і вимірювання вихованості школярів. Критерії та ступені вихованості школярів.

Методика організації колективних творчих справ. Позиції вихователя в організації виховної діяльності: командна, влучення, нейтральна позиція. Педагогічна ситуація та педагогічна задача. Етапи розв'язання вчителем-вихователем педагогічної задачі.

Семінарсько-практичне заняття № 7 **Тема 7. Майстерність класного керівника**

Опорні поняття: педагогічна майстерність вихователя, структура майстерності вихователя, педагогічні надзавдання, особистісна позиція вихователя, діалог, монолог, персоніфікація, критерії та ступені вихованості.

1. Структура педагогічної майстерності вихователя.

Практичні завдання:

- *Сформулюйте кілька проблемних питань до Ваших одногрупників з теми семінарсько-практичного заняття. Підготуйте свої варіанти відповідей на них.*
- *Визначте показники педагогічної майстерності класного керівника.*
- *Прокоментуйте вислів А. С.Макаренка «Я під цілями виховання розумію програму людського характеру... Я вважаю, що ми, педагоги, маємо мати таку програму людської особистості, до якої необхідно прагнути». Наскільки така позиція педагога є актуальною сьогодні?*

2. Основні напрями і форми організації роботи класного керівника.

3. Алгоритм планування роботи класного керівника.

Практичне завдання:

- *Розробіть програму вивчення індивідуальних особливостей учня або учнівського колективу (клас – на вибір студента).*

4. Методика підготовки та проведення окремих форм організації виховання в сучасній школі України та провідних країн світу.

Практичні завдання:

- *Визначте, чому колективна творча справа (КТС) є системою; які її основні принципи; схарактеризуйте основні її етапи та обов'язки педагога на кожному з них; сформулюйте умови ефективної реалізації колективної*

творчої справи.

- Що б Ви запропонували для вдосконалення форм організації виховання в умовах Нової української школи?
- Яку форму організації виховання із практики зарубіжної школи Ви б запропонувати до запровадження в українській школі?

📖 ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні (2004). (розділ 4). *Освіта України. 2004. 3 грудня.*
2. *Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи* (2016). mon.gov.ua/новини%202016/12/05/Konceptziya.pdf
3. *Основні орієнтири виховання учнів 1 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів* (2009). <http://www.guon.kiev.ua/?q=node/2479>

Додаткова:

4. *Алфімов, В.* (2005). Професіограма звільненого класного керівника ліцеїстів. *Рідна школа. № 5. С. 33 – 37.*
5. *Казанцева, Н. А.* (2010). Сучасні виховні технології в системі роботи навчального закладу. *Світ виховання. 2010. № 5. С. 33– 36.*
6. *Красовицький, М. Ю. (Ред.).* (2000). *Практична педагогіка виховання.* Плай.
7. *Столяренко, О. В.* (2005). Традиції формування ціннісного ставлення до людини у виховних системах соціуму. *Рідна школа. № 6. С. 25 – 29.*

Зразок модульної контрольної роботи

Варіант № 3

1. Розкрийте сутність педагогічного спілкування як виду професійної діяльності вчителя, його функції та види.
Максимальна кількість балів – 10.
2. Розмежуйте поняття «мета діяльності» та «мета-діяльність». Які професії, крім професії учителя, передбачають «мета-діяльність».
Максимальна кількість балів – 20.
3. Прокоментуйте думку А. Дістервега щодо витоків педагогічної майстерності: «Зрозуміло, що хороший учитель користується хорошим методом, а поганий учитель – поганим. Метод – не одяг, надягаючи й знімаючи який, людина залишається тією самою. Він утілюється в особистості самого вчителя, котрий володіє предметом і знає природу своїх учнів». Обґрунтуйте свою точку зору.
Максимальна кількість балів – 20.

Критерії оцінювання:

Завдання № 1

- 9–10 балів** – виставляються за вичерпну, змістовну, логічну та послідовну за викладом відповідь, що містить самостійні судження, відповідає вимогам культури письмового мовлення.
- 7–8 балів** – виставляються за умови, що відповідь правильна, повна, змістовна, послідовна, але містить незначні недоліки у викладі теоретичного підґрунтя проблеми, рівень самостійності в судженнях недостатній.
- 5–6 балів** – виставляються за умови, що відповідь в цілому правильна, але неповна, містить помилки і неточності, рівень узагальнень, самостійності висновків недостатній.
- 3–4 бали** – виставляються за умови, що відповідь неповна, схематична, є неточності і помилки в розкритті проблеми; рівень самостійності суджень низький; є мовні помилки.
- 1–2 бали** – виставляються за умови відсутності вичерпної відповіді на питання; наявності значної кількості неточностей і фактологічних помилок, що свідчить про поверховість знань студента.
- 0 балів** – виставляється за відсутності відповіді або за відповідь, що не відповідає змісту завдання.

Завдання № 2, № 3

- 18–20 балів** – виставляються за умови досконалого орієнтування у змісті висвітлюваних педагогічних понять, процесів і закономірностей, безпомилкового знання фактологічного матеріалу та здатність творчого розв'язання практичного завдання.
- 16–17 балів** – виставляються за умови достатнього орієнтування у змісті висвітлюваних педагогічних понять, процесів і закономірностей, знання фактологічного матеріалу, бачення його практичного застосування, але незначних фактологічних і мовленнєвих помилок.
- 13–15 балів** – виставляється за умови загалом правильного висвітлення питання, уміння розв'язати практичне завдання за зразком, недостатньої самостійності суджень.
- 9–12 балів** – виставляється за умови, що відповідь неповна, схематична, є неточності і суттєві помилки у розкритті проблеми, нерозуміння шляхів практичного її розв'язання, є мовні помилки.
- 5–8 балів** – виставляється за умови загального орієнтування у змісті проблеми, неповного, поверхового із суттєвими помилками її розкриття.
- 1–4 бали** – виставляються за умови відсутності вичерпної відповіді на питання; наявності значної кількості неточностей та фактологічних помилок, що свідчить про поверховість знань студента.

0 балів – виставляється за відсутності відповіді або за відповідь, що не відповідає змісту завдання.

Максимальний рейтинг студента за виконання модульної контрольної роботи становить 50 балів.

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ № 1

1. Педагогічна майстерність як система.
2. Історія розвитку педагогічної майстерності.
3. Роль А. С. Макаренка в розвитку ідей педагогічної майстерності.
4. Джерела та шляхи оволодіння педагогічною майстерністю.
5. Суб'єкт-суб'єктна та суб'єкт-об'єктна моделі взаємодії учителя і учнів.
6. А. Дістервег вважав, що справжнє навчання має поєднати «знання справи (об'єкта), любов до справи і учня (суб'єкта), педагогічні здібності (суб'єктивно-об'єктивний метод)». Прокоментуйте твердження вченого з позиції структури педагогічної майстерності вчителя.
7. Відомий французький живописець і скульптор Едгар Дога радив: «Якщо ти маєш майстерності на сто тисяч франків, купи її ще на 5 су». Доведіть дотичність цієї поради до діяльності педагога.
8. Охарактеризуйте особливості суб'єкта і об'єкта педагогічної діяльності.
9. Охарактеризуйте складники педагогічної майстерності сучасного вчителя.
10. Проаналізуйте компоненти педагогічної техніки вчителя.
11. Внутрішня техніка вчителя. Способи її виховання.
12. Зовнішня техніка вчителя. Способи її виховання.
13. Невербальні засоби зовнішньої техніки вчителя.
14. Педагогічне спілкування: сутність і види.
15. Охарактеризуйте прибудови у спілкуванні.
16. Стилі і моделі педагогічного спілкування.
17. Бар'єри у педагогічному спілкуванні.
18. Педагогічний такт як стратегія поведінки вчителя.
19. Педагогічний конфлікт, характеристика його типів.
20. Функції та принципи педагогічного такту.
21. Технології розв'язання педагогічного конфлікту.
22. Сформулюйте правила педагогічного спілкування, що допомагають уникати конфліктів у взаємодії «учитель – учень».
23. Спільне та відмінне в театральному й педагогічному мистецтві.
24. Артистизм у структурі особистості сучасного вчителя.
25. Педагогічний артистизм, його структура.

26. Умови та шляхи розвитку педагогічного артистизму.
27. Проілюструйте конкретними прикладами функції педагогічного артистизму.
28. Мовленнєвий артистизм учителя, його компоненти.
29. Опишіть структурні елементи педагогічної майстерності вихователя. Який з елементів є системоутворювальним? Обґрунтуйте відповідь.
30. На основі аналізу педагогічної літератури та власних спостережень складіть рекомендації майбутньому вчителю для успішного професійного спілкування з учнями.
31. Розмежуйте поняття «мет*a* діяльності» і «мет*e*-діяльність» педагога. Наведіть конкретні приклади.
32. Прокоментуйте думку А. Дістервега щодо витоків педагогічної майстерності: «Зрозуміло, що хороший учитель користується хорошим методом, а поганий учитель – поганим. Метод – не одяг, надягаючи і знімаючи який, людина залишається тією самою. Він утілюється в особистості самого вчителя, котрий володіє предметом і знає природу своїх учнів».
33. Причини виникнення конфліктів зі школярами. Конкретизуйте способи їх запобігання і подолання.
34. Охарактеризуйте основні елементи педагогічного артистизму.
35. Охарактеризуйте спільне та відмінне в діяльності актора і педагога.
36. Визначте точки дотику педагогічної «техніки» із «технікою» акторською.
37. Шляхи формування педагогічного артистизму.
38. Створіть портрет педагога-Майстра.

Максимальна кількість балів за виконану МКР становить 50.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ З ДИСЦИПЛІНИ ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ

Дисципліна **Педагогічна майстерність** складається з одного організаційного модуля, що об'єднує 7 основних тем. Підсумковий контроль визначений у формі заліку (III семестр).

До структури кожного організаційного модуля дисципліни входять:

- а) аудиторна робота студента;
- б) самостійна робота студента (письмове виконання завдань, зокрема й опрацювання першоджерел);
- в) виконання тестових завдань (якщо вони виконувалися студентами семінарської групи);
- г) модульна контрольна робота.

Поточне оцінювання всіх видів навчальної діяльності кожного студента (аудиторна, самостійна робота (письмові завдання), виконання тестових завдань здійснюється за десятибальною шкалою (**від 0 до 10 балів**). У кінці вивчення навчального матеріалу організаційного модуля викладач виставляє окремо бали за: 1) аудиторну роботу, 2) виконання самостійних письмових завдань – як середнє значення усіх поточних оцінок з кожного виду роботи студента з округленням до цілого числа. При цьому кожне пропущене і невідпрацьоване семінарсько-практичне заняття, невиконане самостійне письмове завдання оцінюється в **0 балів**. Ці оцінки множимо на коефіцієнт 2 ($10 \times 2 = 20$). Таким чином, сума балів (максимум $20 + 20 = 40$) за зазначені види роботи накопичується в рейтинговому «кошику» студента.

У кінці вивчення навчального матеріалу організаційного модуля викладач виводить середнє значення усіх поточних оцінок за виконання студентом тестових завдань (максимум 10 балів). Визначений середній бал за виконання тестових завдань додається до попередньо зароблених студентом балів.

У разі, якщо тестові завдання студентами не виконувалися, середні бали за аудиторну роботу та виконання самостійних робіт множимо на коефіцієнт 2,5 ($10 \times 2,5 = 25$). Таким чином, сума балів (максимум $25 + 25 = 50$) за зазначені види роботи накопичується в рейтинговому «кошику» студента.

Модульна контрольна робота завершує вивчення студентами навчального матеріалу модуля. **Модульна контрольна робота оцінюється у 50-бальній системі (від 0 до 50 балів)** згідно з ухваленими кафедрою критеріями. Неявка на МКР – **0 балів**.

Отриманий студентом кінцевий бал за аудиторну роботу, самостійну письмову роботу та модульну контрольну роботу (максимум $25 + 25 + 50 = 100$) є **семестровим рейтинговим балом студента у III семестрі**.

Для атестації студентів з дисципліни **Педагогічна майстерність**, яка проводиться, як правило, з 1 до 20 листопада та з 1 до 20 квітня, викладач вираховує середнє значення балів за аудиторну й самостійну роботу студента з округленням до десятої частки числа. Отриманий бал трансформується в атестаційну оцінку за чотирибальною шкалою так:

9 – 10 балів	}	– «5» («відмінно»)
7,5 – 8,9 балів		– «4» («добре»)
6,0 – 7,4 балів		– «3» («задовільно»)
5,9 і менше балів		– «2» («незадовільно»)

Критерії оцінювання аудиторної роботи студентів

Рівень активності студента на семінарсько-практичному занятті оцінюється за 10-бальною системою:

- 10 балів** – виставляється за повну, ґрунтовну, безпомилкову відповідь з елементами творчості, вияв власного ставлення; за суттєві доповнення до відповідей інших студентів, які є свідченням систематичної підготовки студента до заняття;
- 9 балів** – виставляється за повну, ґрунтовну, безпомилкову відповідь з елементами творчості, вияв власних ставлень; за суттєві доповнення до відповідей інших студентів, які є свідченням систематичної підготовки студента до заняття, однак у відповіді студент припускається мовних помилок;
- 8 балів** – виставляється за наявності переважно повної і ґрунтовної відповіді, допущені неточності не мають суттєвого значення. Доповнення є свідченням систематичної підготовки студента, але виявляють репродуктивні знання студента, а не узагальнення, власні судження тощо;
- 7 балів** – студент знає істотні ознаки понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними, самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями, вміє робити висновки, однак припускається помилок у визначеннях, характеристиках, класифікаціях;
- 6 балів** – за неповну, неточну відповідь, за доповнення до відповідей інших студентів, які є здебільшого фрагментарні, не містять елементів самостійності, творчості;
- 5 балів** – виставляється за фрагментарну відповідь, за уміння розв'язувати завдання виключно за зразком;
- 4 бали** – за схематичну відповідь з грубими помилками, наявними прогалинами у знаннях;
- 3 бали і менше** – за відповідь, що демонструє початкові уявлення студента про предмет вивчення.
- 0 балів** – виставляється за відсутності відповіді або за відповідь, що не відповідає змісту питання.

Критерії оцінювання письмових практичних завдань з позааудиторної самостійної роботи

Письмові практичні завдання оцінюються за **10-бальною системою так:**

- 10 балів** – виставляється за бездоганне виконання практичного завдання, самостійність висновків, вияв творчості, вміння висловити і обґрунтувати власну точку зору на проблему, що розглядається;
- 9 балів** – виставляється за бездоганне виконання практичного завдання, самостійність висновків, вияв творчості, вміння висловити і обґрунтувати власну точку зору на проблему, що розглядається, однак допущені стилістичні і граматичні помилки;
- 8 балів** – виставляється за ґрунтовну повну відповідь, але вона містить певні неточності та є недостатньо самостійною в обґрунтуванні висновків;
- 7 балів** – виставляється за ґрунтовну повну відповідь, але вона містить певні неточності та є недостатньо самостійною в обґрунтуванні висновків, матеріал недостатньо структурований, допущені стилістичні і граматичні помилки;
- 6 балів** – виставляється за умови розкриття завдання, але неповну, неточну відповідь, за продемонстрований недостатній рівень (або відсутність) логічності, обґрунтованості, самостійності, творчого підходу у розв'язанні проблеми;
- 5 балів** – виставляється за умови розкриття завдання, але неповну, неточну відповідь, за продемонстрований низький рівень (або відсутність) логічності, обґрунтованості, самостійності, творчого підходу у розв'язанні проблеми; за низький рівень умінь виокремлювати основну і додаткову інформацію; допущені фактичні, граматичні і стилістичні помилки;
- 4 бали** – виставляється за допущення грубих помилок, за поверховість, фрагментарність відповіді, несамостійність висновків;
- 3 бали і менше** – виставляється за елементарну відповідь, що містить велику кількість фактичних, граматичних, стилістичних помилок.
- 0 балів** – виставляється за відсутності відповіді або за відповідь, що не відповідає змісту завдання, або за несамостійно виконане завдання (списане).

Після закінчення вивчення модуля виводиться середнє значення оцінок, отриманих студентом за виконання самостійних письмових завдань з кожної теми модуля.

Якщо студент не виконав завдання позааудиторної самостійної роботи, йому виставляється **0 балів** за це завдання.

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Навчальна дисципліна **Педагогічна майстерність** складається з одного організаційного модуля, який завершується складанням заліку.

ЗАЛІК З КУРСУ ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ

Метою заліку є перевірка успішності засвоєння студентами навчального матеріалу з дисципліни Педагогічна майстерність.

Підсумкова оцінка **«зараховано»** та оцінка в шкалі ЄКТС є сумою балів за навчальну роботу студента протягом семестру і бала за модульну контрольну роботу та виставляється так:

90 – 100 балів – А	} "зараховано"
82 – 89 балів – В	
75 – 81 бал – С	
66 – 74 бали – D	
60 – 65 балів – E	

Студенти, які мають семестровий рейтинговий бал **60 і вище**, отримують оцінку на заліку **«зараховано»** і відповідно до набраних балів – оцінку за шкалою ЄКТС без складання заліку.

Студенти, які напередодні заліково-екзаменаційної сесії отримали суму рейтингових балів **59 і менше**, складають залік, і в разі успішного складання, їм виставляється оцінка **«зараховано»** в національній шкалі, а в шкалі ЄКТС – **Е** та **бал 60**.

Оцінка **«зараховано»** на заліку виставляється за знання теоретичних основ педагогічної майстерності, її структури, змісту та технологій формування і відповідної обов'язкової літератури.

Оцінка **«не зараховано»** на заліку виставляється студентам, які не виявили ґрунтовних знань з предмета, лише поверхово обізнані з обов'язковою літературою модуля, не дали вичерпної відповіді на основні та додаткові запитання викладача.

При отриманні оцінки **«не зараховано»** рейтинговий бал з дисципліни та оцінка за шкалою ЄКТС в екзаменаційну відомість виставляється так: **59 балів і нижче – FX – «не зараховано»**.

Під час вивчення дисципліни **Педагогічна майстерність** усі студенти зобов'язані неухильно дотримуватися положення про академічну доброчесність здобувачів вищої освіти Київського національного лінгвістичного університету (перший (бакалаврський) і другий (магістерський) рівні вищої освіти; денна і заочна форми здобуття освіти). Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- посилення на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про результати власної навчальної, наукової (творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Відповідно до чинного законодавства порушенням академічної доброчесності вважається академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, шахрайство, пропонування чи отримання неправомірної винагороди за оцінювання результатів успішності завдань освітнього процесу, використання родинних або службових зв'язків за отримання позитивної або вищої оцінки під час проходження будь-якого виду контролю знань.

У разі виявлення факту порушення студентом академічної доброчесності **безпосередньо під час** проходження поточного, модульного і семестрового контролю чи при перескладанні академічної заборгованості науково-педагогічний працівник (екзаменаційна комісія) припиняє проходження здобувачем вищої освіти контролю, йому / їй і всім присутнім у навчальній аудиторії повідомляється про встановлення факту порушення академічної доброчесності, розкривається сутність цього факту.

Науково-педагогічний працівник (екзаменаційна комісія) згідно зі встановленими кафедрою критеріями оцінювання виставляє студентові, який порушив / яка порушила академічну доброчесність, **0 (нуль)** балів (у 100-бальній шкалі) чи / і оцінку **«незадовільно»** в 4-бальній системі за проходження того чи того контролю.

Не пізніше наступного робочого дня науково-педагогічний працівник (екзаменаційна комісія) письмово інформує завідувача кафедри і декана факультету про факт порушення академічної доброчесності, обставини виявлення цього факту.

У разі виявлення факту порушення студентом академічної доброчесності **під час перевірки письмових робіт** поточного, модульного і семестрового контролю результатів навчання чи при перескладанні студентами академічної заборгованості (за відсутності здобувача вищої освіти) науково-педагогічний працівник (екзаменаційна комісія) згідно зі встановленими кафедрою педагогіки та методики навчання іноземних мов критеріями оцінювання виставляє студентові, який порушив / яка порушила академічну доброчесність, **0 балів** (у 100-бальній шкалі) чи / і оцінку **«незадовільно»** в 4-бальній системі за проходження того чи того контролю. Не пізніше наступного робочого дня науково-педагогічний працівник (екзаменаційна комісія) повідомляє безпосередньо здобувачеві вищої освіти про факт порушення академічної доброчесності, а також письмово інформує завідувача кафедри і декана факультету про факт порушення академічної доброчесності, обставини виявлення цього факту.

ПЕРЕЛІК ОРІЄНТОВНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ З ДИСЦИПЛІНИ ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ

1. Педагогічна майстерність як система.
2. Історія розвитку педагогічної майстерності.
3. Роль А. С. Макаренка в розвитку ідеї педагогічної майстерності.
4. Джерела та шляхи оволодіння педагогічною майстерністю.
5. Суб'єкт-суб'єктна та суб'єкт-об'єктна моделі взаємодії учителя і учнів.
6. Характеристика структурних елементів педагогічної майстерності.
7. Особливості суб'єкта і об'єкта педагогічної діяльності.
8. Компоненти педагогічної техніки вчителя.
9. Внутрішня техніка вчителя. Способи її виховання.
10. Зовнішня техніка вчителя. Способи її виховання.
11. Невербальні засоби зовнішньої техніки вчителя.
12. Педагогічне спілкування: сутність і види.
13. Прибудови у спілкуванні.
14. Стилї і моделі педагогічного спілкування.
15. Бар'єри у педагогічному спілкуванні.
16. Педагогічний такт як стратегія поведінки вчителя.
17. Педагогічний конфлікт, характеристика його типів.
18. Функції та принципи педагогічного такту.
19. Технології розв'язання педагогічного конфлікту.
20. Правила педагогічного спілкування, що допомагають уникати конфліктів у взаємодії «учитель – учень».
21. Спільне та відмінне в театральному й педагогічному мистецтві.
22. Артистизм у структурі особистості сучасного вчителя.
23. Педагогічний артистизм, його структура.
24. Точки дотику педагогічної «техніки» із «технікою» акторською.
25. Умови та шляхи розвитку педагогічного артистизму.
26. Проілюструйте конкретними прикладами функції педагогічного артистизму.
27. Мовленнєвий артистизм учителя, його компоненти.
28. Структурні елементи педагогічної майстерності вихователя. Який з елементів є системоутворювальним? Обґрунтуйте відповідь.
29. Поняття «**мета** діяльності» і «**мета-діяльність**» педагога. Наведіть конкретні приклади.
30. Причини виникнення конфліктів зі школярами. Конкретизуйте способи їх запобігання і подолання.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ДИСЦИПЛІНИ ПЕДАГОГІКА

1. Нормативні документи в галузі освіти

2. Закон України «Про освіту» (2017). www.golos.com.ua/article/294010
3. Закон України «Про вищу освіту» (2014). zakon.rada.gov.ua/go/1556-18
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-204>.
5. Закон України «Про позашкільну освіту» (2000). *Освіта України*. 2000. 2 серпня.
6. Конституція України (1997). (статті 23, 52, 53). Преса України.
7. Наказ МОН від 06.06.2022 №527 “Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641”. <https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy-ta-vyznannia-takym-shcho-vtratyv-chynnist-nakazu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy/>
8. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні (2004). *Освіта України*. 2004. 3 грудня. С. 6 – 10.
9. Національна рамка кваліфікацій. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341(в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>
10. *Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи*. (2016). mon.gov.ua/новини/202016/12/05/Konceptziya.pdf
11. *Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів*. (2009). <http://www.guon.kiev.ua/?q=node/2479>
12. *Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти* // Інф. зб. Мін. освіти України. 2000. № 22. С. 3 – 7.
13. *Рекомендації до планування роботи класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти* (2008). *Інф. зб. Міністерства освіти і науки України*. 2008. №№ 34 – 35. С. 23 – 48.
14. *Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2020 – 2025 роки*. (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2020-%D0%BF#Text>

2. Праці класиків педагогіки

1. *Макаренко А. С. (1986). Педагогическая поэма. Веселка.*
2. *Стельмахович М. Г. (1997). Українська народна педагогіка: навч.-метод. посіб. ІЗМН.*
3. *Сухомлинський В. О. (1976). Павлиська середня школа. Вибр. твори в 5-и т. Т. 4. Рад. школа.*

4. *Сухомлинський В. О.* (1976). Сто порад учителеві. Вибр. твори в 5-и т. Т. 2. Рад. школа.
5. *Сухомлинський В. О.* (1997). Серце віддаю дітям. Вибр. твори в 5-и т. Т. 3. Рад. школа.
6. *Ушинський К. Д.* (1983). Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології (Передмова). Вибр. педагогічні твори в 2-х т. Т. 1. Рад. школа. С. 192 – 221.
7. *Ушинський К. Д.* (1983). Рідне слово. Вибр. пед. твори в 2-х т. Т. 1. Рад. школа. С. 90 – 112.

3. Досвід педагогів-новаторів

1. *Босенко М. І.* (2011). Перлини педагогічного досвіду / Гімназія № 48 м. Києва / ініціатива та орг. вип. М. І. Босенко; ред. Кол.: М. Д. Гончарук та ін. Преса України.
2. *Остапчук О. М.* <http://ostapchuk.shkola-licej6.te.ua/nahorody-ta-vidznaky/>
3. *Палтишев М. М.* Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України. <http://old.dnrb.gov.ua/id/1254/>
4. *Педагогічний пошук* (1988). / Упор. І. М. Баженова. Рад. школа, 1988.
5. *Сазоненко Г. С.* Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України. <http://old.dnrb.gov.ua/id/1668/>

4. Інформаційні ресурси

1. *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України.* <http://www.library.edu-ua.net/id/485/>.
2. *Електронна бібліотека праць класиків педагогіки.* http://www.klex.ru/books/age_psychology/diary.rar
3. *Електронний навчально-методичний посібник з історії педагогіки.* http://www.rsu.edu.ru/files/e-learning/Shetinina_History
4. *Нова українська школа: poradnyk dlya vchytelya* (2017). / Під заг. ред. Бібік Н. М. ТОВ «Вид-во дім «Плеяди». <http://nus.org.ua/nr-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>
6. *Нова українська школа* (2016). – Home|Facebook. <https://www.facebook.com/nus.org.ua/>
7. *Фіцула М. М.* Педагогіка. http://pidruchniki.ws/1953011035076/pedagogika/rozvitok_shkoli_vihovannya
8. *Педагогічний словник.* <http://enc-dic.com/pedagogics>